ПОЛИТИКИН ЗАБАВНИК

ИЗЛАЗИ СУБОТОМ

Година XVI — Број 154 — Субота, 11 децембар 1954

Мики и Шиља као истраживачи

9

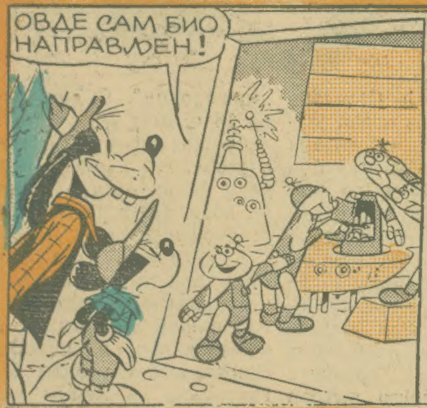

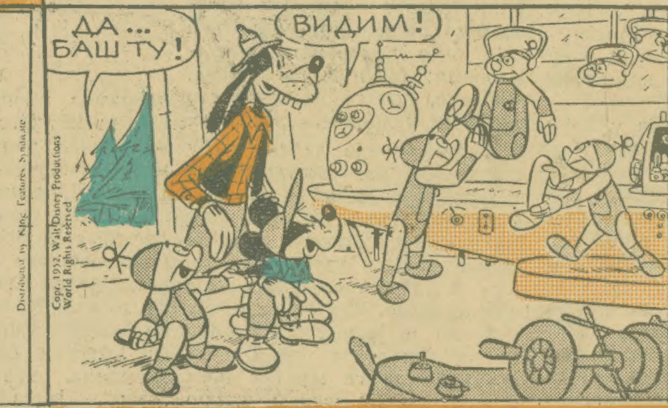

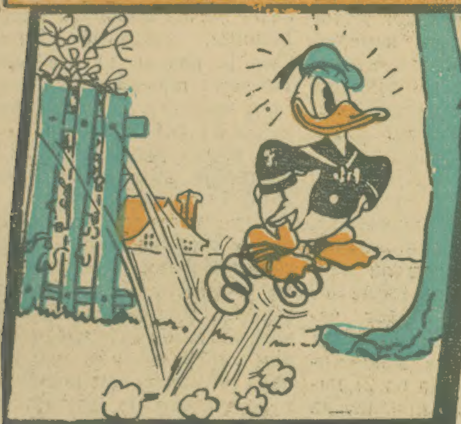

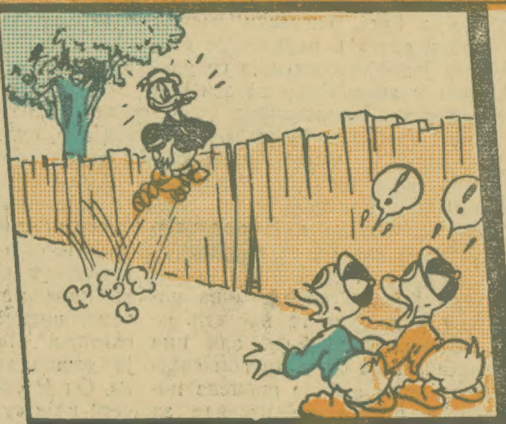

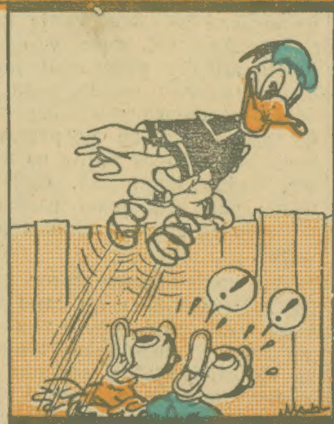

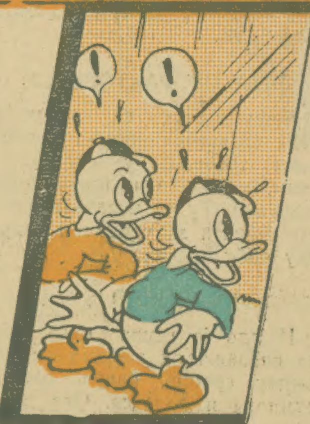

Јунаци са „Албатроса"

РОМАН ОД Е. КОРМА

(18)

— Бене, — рекох ја, — да дамо сигнал онима доле? Пуцај!

Бен, који је вукао на леђима стражареву пушку не пристаде на то.

— Зар да нам узјаше за врат цела руља? — рече он. — Не, пријатељу, треба ићи са што мање шума. А наши доле тешко да би и обратили пажњу на тај пуцањ.

Ми смо и даље пузали. И најмањи каменчић који би се сурвао у понор могао нас је одати, па смо зато напрезали сву снагу да се што пажљивије пробијамо између одломака стена а да их не покренемо. Одједном, веза која нас је спајала ослаби. Прешавши још неколико корака, наиђох на Бена.

— Пази, провалија! — опомену ме он шапатом. — Стаза се овде прекида.

Саопштење ме је леднуло у срце.

— Не може бити, Бене! — узвикнух. — Па ти си рекао да је то она иста стаза којом смо данас прошли.

Морнар је беспомоћно раширио руке.

— Можда је стрмен, а можда и неки обронак. Ни пушком не могу досећи до дна.

Наш положај био је ужасан. Разбојници су нас могли сустићи сваког тренутка. Да се вратимо назад, значило би пасти им у руке; да идемо напред, сурвали бисмо се у безлан.

Одједном ми паде на памет срећна мисао.

— Бене, — рекох ја, — држи ме за ноге и дај ми пушку. Ја ћу испитати стрмен.

Бен је разумео моју мисао. Он ме ухвати за ноге и ја се, с главом надоле, пустих низ обронак. Иако сам буљио у помрчину, ништа нисам могао разазнати. Пружих пушку испред себе и не наиђох на отпор. Од незгодног положаја крв ми је сишла у главу, у ушима ми је зујало, али сам продужио испитивање. Кад померих пушку улево, цев удари у нешто. Хтедох да мало боље испитам земљиште и испружих руку. Одједном, пушка ми измаче из ослабеле руке и потмуло шљепну на земљу. Судећи по звуку, она није лежала дубље од два метра испод мене.

Користећи се ласом, решио сам да се спустим за пушком. Бен је, одупирући се о стену, држао чврсто његов други крај. Испупчења, шиљци и одломци стене олакшали су ми спуштање. Срце ми је силно ударало док сам силазио корак по корак. Бен је лагано попу-

штао ласо. Најзад, оно се затеже као жица.

— Нема више конопца, — допре до мене Бенов шапат.

Окретох се и колико сам год могао испружих ногу. Узвикнух од среће кад врхом ципеле дотакох земљу.

— Бене, само још мало! Молим те, Бене!

Ван себе од радости, ја сам заборавио да треба бити опрезан. Одјек је прихватио мој узвик.

— Тише! — попуштајући ласо прошапута матроз.

Мора бити да су разбојници чули мој узвик, јер, шиштећи и пуцкајући, долете озго бакља и паде на два корака од мене. За тренутак се осветли земљиште и ми угледасмо стазицу како савија улево од места где сам се ја налазио. Вукући црвен реп, бакља се откотрљала у понор и Бен, који је сигурно погледом пратио њен пад, радосно повика:

— Ура, Диме, ми смо близу долине!

Његов узвик надјача пуцањ из пушке. Неки од разбојника пуцао је одозго насумце. Метак удари у стену десно од мене.

Нова бакља полете на нас и испуни ноћ треперавом црвеном светлошћу. Опет се чу пуцањ. Метак ми зазвижда поред самог ува и одлете у понор. Бен се, по свом обичају, ругаше:

— Хај, пазите! Однесосте ми закрпу!

Срећно смо се спустили на стазицу. Трећа бакља помогла нам је да се снађемо. Гледајући за њом, видех доле неку тамну групу дрвета. То је била долина! Мора бити да нас разбојници нису више видели, јер беху престали да пуцају.

Ипак смо журили. Разбојници су добро познавали сваку стазу у планини, па су нам могли пресећи пут. Више нисмо пузали, већ смо ишли кораком, пипајући рукама стене и придржавајући се за њихова испупчења. Наједном, одозго се зачу гласан разговор, како ми се учини сасвим близу нас. Покушах да убрзам корак, али се спотакох и пао бих да ме један жбун не задржа. Сетио сам се да се долина и планина граниче жбуњем и одахнух: били смо спасени.

Пријатељи у насеобини нису нас очекивали. Врата нам је отворио један слуга и био је запрепашћен кад нас је угледао. Расприча се нешто чилеански, изражавајући брзим говором своје чуђење, и потом одјури у кућу. После једног минута сви су били на ногама и приредили нам дирљив дочек.

И ја и Бен, оба изнемогли од тешкога пута, једва смо се држали на ногама. Па ипак сам укратко испричао своме стрицу и капетану Болтерсу шта нам се догодило и о намерама дон-Мигуела. Они су ме пажљиво саслушали. Лица су им била озбиљна.

— Ово је опасније од буне на лађи, — примети Болтерс. — Треба се спремити за сутрашњи окршај.

Али, стриц одмахну главом.

— Пошто су им заробљеници побегли, они неће чекати до сутра. Ако уопште буде напада, он ће бити ноћас.

Стари Џим делио је стричево мишљење и одмах је наредио да се сва мушка послуга искупи у дворишту. Узнемиреност је обузела читаву насеобину и испунила је дотле невиђеним покретом. Све је то било и страшно и занимљиво, али ми замор није дао да у томе суделујем. Стриц ме ухвати за раме и одведе у моју собу.

— Ти се мораш одморити, — рече ми он љубазно. — Ах, Диме, како си ме уплашио!

То је био једини прекор с његове стране, а ипак ме је нагнао да поцрвеним и искрено обећам да се више никад нећу упуштати у сличан потхват без његовог одобрења.

Пролазећи кроз једну пространу одају, угледах у углу гомилу врећица пуних нечега. Набројао сам их двадесетак.

— Шта је ово, чико? — упитао сам.

— То је наше богатство, — одговори он без трунке радости у гласу.

— Како? Све ове врећице пуне су злата! — узвикнуо сам зачуђено.

— Не, Диме, оне су напуњене кукурузом, али је у свакој од њих скривен део Кројтоновог блага. Ту је смештено огромно богатство... Него, иди сад и спавај, а о благу можемо и сутра разговарати.

Чим сам остао сам, легао сам у постељу и одмах заспао. Сећам се да сам те ноћи сањао дон-Мигуела како, с ђаволским осмејком на уснама, сече језик везаном Бену, па битку с разбојницима...

Колико сам дуго спавао, не сећам се. Пробудили су ме узвици и пуцњава која је допирала из дворишта. Скочио сам из кревета и притрчао прозору. Била је још ноћ; тек што је почело свитати. Погледавши у парк, спазио сам два пламичка, а одмах потом пуцње. На њих је одговорило неколико пуцњева из куће.

Захваћен узбуђењем, стрчао сам доле и наишао на Бена. Матроз, упола обучен, трчао је с пушком у руци.

— Ђаво те однео, ко си? — гунђао је он, не могући ме познати у мраку.

— Ја сам.

— А, ти си, Диме! Изгледа да разбојници јуришају.

Он одјури онамо одакле су се чули пуцњи, а ја се вратих у собу где су лежале врећице. Ту нађох Болтерса и старога Џима. Обојица су били крај прозора, с пушкама у рукама.

— О, момче! — поздрави ме капетан. — Хајде нам напуни пушке!

На столу је лежало неколико пушака, барут и меци. Не губећи време приступио сам послу.

Капетан је опалио, а за њим Џим. У одговор разлеже се неколико пуцњева и звек разбијених стакала на прозору. Поред мога уха прозвиждаше меци и зарише се у зид.

— Диме, седи на под! — нареди капетан.

Ја сам послушао. Међутим, било је досадно пунити пушке и не знати шта се наоколо дешава. Напунивши све пушке које су биле на столу, њих десетак, ја сам лагано избауљао из собе и пошао излазу. Врата су била добро затворена и поред њих је стајао слуга Чилеанац с пушком. На моју молбу да ме пусти, он је само завртео главом.

Отишао сам у другу половину куће. Тамо је командовао мој стриц и он је већ био издржао снажан непријатељски јуриш. У једној соби лежала су два рањеника и њихово јаукање претресло ме је до дна душе. Поред прозора, с главом подвијеном под труп, лежао је један Чилеанац. Био је мртав.

— Диме, — повика на мене стриц, — одлази горе! Овде немаш никаква посла!

(Наставиће се)

Џиновске ветрењаче

Још одавно су људи искоришћавали ваздушна струјања за разне потребе: пловидбу на једра, за ветрењаче и друго. Међутим, сада се неки стручњаци баве питањем да струјање ваздуха искористе и за промену климе. Тако је Американац др Вернер Шпилгер проучавао у току последњих година могућност да мења климу у сушним, магловитим и сувише влажним крајевима помоћу џиновских моторних ветрењача, које би проузроковале снажна струјања ваздушних маса у слојевима изнад земље.

Према пројектима др Шпилгера, ове ветрењаче требало би да буду високе 50 до 70 метара и да се окрећу брзином од 100 до 150 километара на час. Оне би имале моторе од 5.000 коњских снага и биле би у стању да произведу ваздушне ковитлаце исто онако јаке какви настају приликом торнада. Доктор Шпилгер је помоћу извесног броја ветрењача поређаних на узвишицама успео да отклони маглу и да од влажне створи умерену климу. На исти начин, он сматра да пустињске и полупустињске области могу да добију влажнију климу и извесну количину атмосферског талога, који би омогућио гајење извесних биљних врста.

Мале занимљивости

Како је Севр добио име?

Мала француска варошица Севр позната је у читавом свету по свом порцелану. Севр је једно од најстаријих насеља у Француској. У време кад се Париз још звао Литес и кад није заузимао више од оног речног острва које је касније постало „градско острво", налазило се на обали Сене једно мало и тихо сеоско насеље. У њега су владари из династије Меровинга слали своју новорођенчад кад је долазило време да престану да се хране мајчиним млеком, ан севраж, како то Французи кажу. По томе је данашња варошица Севр добила своје име.

РАД „НА ВРУЋЕ"

Метали су тешки за обраду само зато што се обично обрађују хладни. Кад би били усијани, могли би се обрађивати с много мањим утрошком енергије. У Француској је учињен један такав покушај: израђена је глодалица која ради „на вруће". Комад који се обрађује доведе се електричним путем до црвеног усијања. Да се и глодало не би угрејало, јер се онда њиме не би могло радити, струја хладног ваздуха одржава га на температури од највише 80 степени Целзијусових. Глодало улази у усијани метал „као у сир" и практично се не тупи. Радећи под оваквим условима, глодало може да траје и преко две године а да не мора бити замењено.

ШТА СУ ФАКТОРИЈЕ?

Факторијама се називају већа трговачка насеља европских трговаца у прекоморским, нарочито колонијалним, земљама. Ту се налазе велика стоваришта за увозну и извозну робу.

НИЈЕЛО

Нијело је тамна маса која се справља од заједно истопљеног сребра, бакра, олова, сумпора и боракса. Ова маса служи за испуњавање гравираних украса на златним и сребрним плочама.

Знате ли све о мачки

Стари Египћани сматрали су мачке за божанства, градили за њих велике камене храмове и сваке године најсвечаније прослављали празник мачака. По њиховом закону, убијање мачака кажњавало се смрћу. Али, пропашћу старог египатског царства мачке су изгубиле свој повлашћен положај и биле су примoране да у другим земљама потраже уточиште. У новом завичају оне више нису могле да лењствују, већ су морале саме да се брину за свој опстанак. Најбоље су биле „примљене" у Индији и Кини, земљама преплављеним пацовима. Тамо их, додуше, нису обожавали као у Египту, али су их радо држали у кућама због користи коју су имали од њих.

Средњи век био је у Европи чак и за мачке таман и мучан. Оне су веома тешко „продирале" на европски континент, јер су готово у свим земљама гледали у њима прерушене ђаволе и вештице. Оне нису имале приступ у куће, већ су се, као нежељени уљези, шуњале око амбара и житница, ловећи у њима мишеве и пацове. Па ипак, иако су тиме чувале сељакову имовину, он је готово увек баш њих оптуживао за сваку своју несрећу. Ако би жито у влажном амбару иструлило или би га изгризли пацови, била је крива мачка-вештица. Јер, ко би други ако не прерушени нечастиви „бацао ватру из коже, лутао по мраку, скакао право увис без неког разлога и могао да шири и сужава зенице".

Тек крајем осамнаестог века, за мачке — и то само за један мали број међу њима — настали су „бољи дани": мачке су „продрле" у замкове и палате и постале љубимице дама. „Мода мачака" завладала је у многим земљама западне Европе, нарочито у Француској, где су мушкарци носили у својим џеповима нарочите чешљеве којима су чешљали мачке-миљенице својих дама.

Иако је необично везана за кућу у којој живи, мачка никад није постала човеку оно што му је пас. Има људи који воле псе, има и таквих који их не воле, али је тешко наћи човека који их мрзи. Међутим, људи који не трпе мачке има, изгледа, више него оних који их воле. Има чак и таквих „мачкомрзаца" који већ при самом погледу на ову умиљату животињу добијају нервни напад. Већина паса има своје господаре. Међутим, свега четрдесет процената мачака има сталан дом, половина има само привремена обиталишта: болнице, ресторане, фабрике, док су десет од сто праве бескућнице — луталице.

Занимљиво је да су међу књижевницима, државницима и морнарима мачке нашле најбоље пријатеље. Енглески књижевник Чарл Дикенс имао је једног старог глувог мачка, који је увек седео поред њега док је писао. Кад би се мачку учинило да је његов господар за тај дан доста радио и да је време да се мало с њим поигра, он би шапом угасио свећу на Дикенсовом столу. Томас Греј, енглески песник ода и елегија, написао је елегију једној мачки која се удавила у акваријуму са златним рибицама. Књижевнике Семјуела Џонсона и Џемса Бозвела везивало је искрено пријатељство, које би само понекад помутио Џонсонов мачак Хоџ. Наиме, Бозвел није подносио мачке и сав би се нарогушио од беса кад би Џонсон нежно узео Хоџа и понео га на рибљу пијацу да га почасти.

Веровали или не, али има мачака које су у Другом светском рату добиле писмене похвале и новчане награде за „савесно обављање дужности". Оне су биле стални плаћени „намештеници" у војним слагалиштима, фабрикама и на ратним и трговачким бродовима. Па и сада, у мирно доба, има мачака-службеника, за чији рад њихови господари редовно добијају плату. Тако,

например, компанија Стандард Оил из Њу Џерсија плаћа једној мачки три и по долара месечно. Мачка-службеник британске Државне благајне има „бесплатан стан" и пет центи дневно. Најбоље су плаћене мачке-филмске звезде, које за сваки радни дан примају 15 до 20 долара. Мачка Рози, својина Хенрија Иста, који снабдева Холивуд овим необичним глумцима, већ је признати „стар". Једна друга његова „питомица" има као сталног партнера једног великог жутог пса. Пред филмском камером њих двоје су заклети непријатељи, али чим се снимање заврши „непријатељство" престаје и они су поново добри и нераздвојни другови.

Амерички зоолог Кјуо, који се претежно бави проучавањем психологије животиња, посветио је неколико година решавању питања да ли мачке лове мишеве и птице из неког инстинкта или због „васпитања". Резултати до којих је дошао веома су занимљиви. Он је утврдио да од 21 мачета који су имали прилику да виде како њихова мајка лови мишеве, 18 такође постају „мишоловци". С друге стране, од 18 мачића који су од првог дана живели у једном кавезу с мишевима и никад нису видели да их нека одрасла мачка лови, свега троје ће касније ловити мишеве.

Ако се ово узме у обзир, онда нам приче о пријатељству мачака с каквом птицом или мишем неће изгледати нимало чудне и невероватне. Пријатељство између Каруза, канаринца америчког претседника Кулиџа, и Тимија, црнобелог мачка новинара Бескома Тимонса, ушло је у причу. Оно је почело кад је једном Тимонс, пошавши у посету свом пријатељу Кулиџу, понео мачка са собом. Отада су мачак и канаринац постали нераздвојни другови и свакодневно су проводили по два до три часа заједно. Канаринац је слободно шетао по мачковим леђима и одмарао се међу његовим испруженим шапама. Пријатељство се прекинуло канаринчевом необичном смрћу: по причању новинара Тимонса, канаринац Карузо угинуо је док је свог пријатеља Тимија забављао својим најлепшим мелодијама.

ИНДИЈА

У географском смислу Индија за нас спада у она „далека копна и мора“, али нам није позната од јуче. О њој, о њеним људима и њиховом животу, о њеној култури и другом одавно се и подоста написало на нашем језику. То се није радило само на основу података из туђих извора. Било је и наших људи који су тамо још у прошлом веку путовали и написали доста топлих страница у својим путописима, превођена су класична дела индиског народа, а неке народне приче из Индије ушле су и у збирке наших народних прича, као што је случај с приповеткама „Змија младожења“ и „Свету се не може угодити“. Када би се све то што је написано сабрало у једну целину, онда би се још боље и јасније могло видети колико је било велико интересовање нашег народа, и то одавно, за ту земљу и њене људе.

*

Индиска Унија је суверена демократска република. То је постала на основу свог новог устава, који је усвојен 26 јануара 1950 године. Она захвата простор од 3,168.000 квадратних километара, на коме живи око 375 милиона становника. Индиску Унију сачињава 29 држава и уставних јединица, које су настале стапањем 562 кнежевине. Шеф државе је претседник републике. Њега је изабрало изборно тело састављено од чланова оба дома: Савета држава и Дома народа. Претседников мандат траје пет година, и он може бити поново изабран.

Главни град Индије је Делхи, у коме живи 1,191.104 становника (Делхи 914.790 и Њу Делхи 276.314). Остали велики градови су: Калкута (2,548.677 становника), Бомбај (2,839.270), Мадрас (1,416.056), Хајдерабад (1,085.722), итд. Главније и веће реке су: Инд, Ганг, Брамапутра, Иравади, Нарбада, Маханади, Годавари. Клима је разноврсна, али преовлађује тропска. Углавном се разликују два годишња доба: кишно и сушно. Падавине су обилне, од два до 12 метара, а кише се највише изливају за време монсуна.

Индија је претежно аграрна земља и у њој живи 70% становништва од земљорадње. Систем наводњавања је веома разгранат, па канали имају дужину од око 90.000 километара. Главни производ је пшеница, затим пиринач, јечам, кукуруз, шећерна трска, кромпир, суво поврће итд. Уљане биљке су: кикирики, колза и напо, сезам, рицинус, памук, лан. Ту се код памука и лана подразумева њихово семе, из кога се добија уље. Памук је на великој цени и због свог влакна, а осим њега има још доста: јуте, свилених чаура, кафе, чаја, каучука, дувана итд. Сточарство је такође добро развијено. У Индији има више од пола милиона коња, око 150 милиона говеда, близу 4 милиона свиња, око 38 милиона оваца. Исто тако има много коза, бивола и камила. Народ се поред тога бави увелико и рибарством. Рударство је такође добро развијено. Највише се искоришћавају: угаљ, нафта, торијум, гвоздена руда, боксит, магнезит, манган, титан, ванадијум, бакарна руда, кромит, антимон, злато, сребро, дијаманти, графит, волфрам итд. Од индустриских грана на прво место долазе: памучна, свиларска, ћилимарска и металургиска. Производи се и гвожђе и његове легуре, челик, алуминијум, затим хартија, цемент итд. Има и велики број електрана, а железничке пруге дуге су око 65.000 километара. Путеви заузимају 770.000 километара. Доста је развијена и трговачка морнарица, као и авијација. Највеће луке су: Калкута, Бомбај и Мадрас. У индиским шумама живе слонови, лавови, тигрови, антилопе, срне, дивокозе, пантери, шакали, хијене, најразноврсније змије и друге животиње.

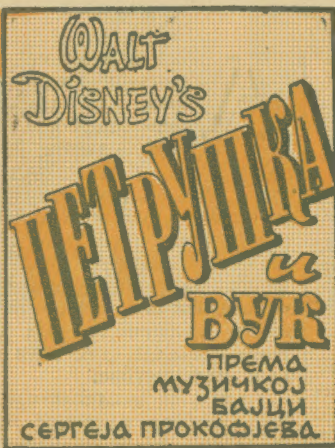
Под управу Индије спадају и Лакедиви, група од 14 острва, затим Андамани, који обухватају две острвске групе, и Никобари, са три скупине острва. Главни производи на овим острвима су: кокосови ораси и кокосово влакно, копра, затим андаманско црвено дрво падаук, дрво гурјан, гума итд.

Ко су били Дравиди, а ко Аријевци

Индија је насељена још у прастара времена, о чему сведоче ископине из каменог доба. Њено главно становништво су Дравиди, а сачињава га велика група разних племена. То су људи мрке пути и ниска раста. Углавном живе у средњем и јужном делу Индије. Та племена су на разним ступњевима културе. Једна, она примитивнија, живе у планинама и џунглама, а друга, културнија, у плоднијим пределима. Код свих њих традиција се јако задржала. Око 2.000 година пре наше ере почела су да продиру номадска племена (која су себе називала Аријевцима) са планина Хиндукуша и Памира у плодне области Пенџаба, горњег тока реке Ганга и у Декан. Реч „арија“ на санскриту значи: „из добре породице“, „племенит“, „аристократа“. У доба кад су надирали Аријевци, Дравиди су имали доста развијену цивилизацију. Живели су по градовима, а њихови трговци пловили су морима. Аријевци су покорене Дравиде назвали „дасима“, то јест робовима. О тим борбама између Аријеваца и Дравида говори се у легендама и митовима.

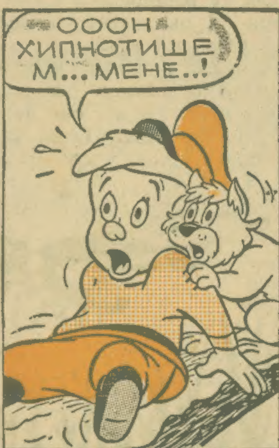
Стари споменици културе

У старој Индији култура је за оно доба била на доста високом ступњу. Верски и књижевни састави писани су санскритом, а у њих спадају дела: „Веде“, „Мануов закон“ и епови „Махабхарата“ и „Рамајана“. У тим еповима опева се слава богова, хероја, краљева и истакнутих војсковођа. Тада су постојале и народне умотворине, а позната је збирка народних приповедака „Панчатантра“. „Веде“ су најстарији споменици санскритске књижевности. То су свете књиге брамина у Индији. Оне имају четири дела: Риг-веде, Сама-веде, Јанџур-веде и Атхарва-веде. У ужем смислу под Ведама се често мисли само на Риг-веду. „Махабхарата“, „велика песма о Бхарати“, уствари је велики народни еп Индуса, који има 200.000 стихова. У њему се описује борба Бхарате са Пандавом и пропаст Бхарате. Махабхарата у епизодама садржи: Багавадгиту, песму о краљу Налу, о Дамајанти и о Савитри. „Рамајана“ је назив великог индиског уметничког епа из 3 или 4 века пре наше ере. Овај еп има седам књига са 24.000 стихова. У њему се описују доживљаји Раме (сина краља Дашарате, у коме се отеловио бог Вишну) и отмица његове жене Сите, као и његова борба док је поново није задобио. Ману, по индиском предању праотац људског рода, написао је закон који садржи правила о владању свештенства и народа.

КРОЗ ЖИВОТ И ШКОЛУ

Еп и епопеја

Еп је спев који обухвата борбе или какве друге догађаје у целини. То је често склоп епских песама о извесним лицима и радњама, које су се могле догодити и раније. Еп је грчка реч и значи: реч, говор или приповедање. Он је у исто време назив за велик број песничких облика, које општим именом називамо епском поезијом.

Епопеја је веома простран и разгранат еп у коме се пева не о судбини једног лица, већ о судбоносним догађајима у којима учествује цео народ. Иначе, она има углавном исте карактеристике као и еп, само у већим размерама. Епизоде у епопеји су уствари читави епови. Као недостижан пример епопеје сматра се „Илијада“, а код нас се као предмет епопеје нарочито истиче Бој на Косову.

Епска поезија, било да је у стиху или у прози, приповеда догађаје који не морају бити истинити. Она се тиме разликује од историске приповедне прозе, чији су предмети само истински догађаји.

Епова има више врста. Леп пример јуначког епа је дело „Смрт Смаил-аге Ченгића“ од Ивана Мажуранића. Еп има задатак да приповеда о судбини једног лица, а у Мажуранићевом делу једног јунака. То лице обично има једну главну мисао о којој се у епу

говори. Да би се та главна мисао боље осветлила, еп има и појединости, тј. уметака или епизода, које морају бити у довољној вези с главним предметом. Приповедање треба да је мирно, достојанствено и објективно, тј. песник мора да приповеда догађаје, а не да исказује своја осећања и мисли. Стих треба да буде подешен према тону приповедања, за шта је погоднији дужи стих, који дозвољава мирно и детаљно приповедање.

Осим јуначког, постоји још и романтични еп, који се у једној благој нијанси меша с јуначким. Претежност једне или друге врсте више одређује песник својом природом, изразом и уопште начином извођења догађаја него што се они теориски разликују. Затим постоје: религиозни еп, идилски, грађански и шаљиви, с којим је сличан еп о животињама, где су главна лица узета из животињског царства, али с приговарањем људима. У старо време животињски еп био је јако цењен, јер је оштра критика била спутавана, те су у изналажењу сличности између појединих људских поступака и навика животињског света могла шибати застрањеност, па и исквареност појединаца. Има значајних песника који су се служили овим обликом. Поред ових, постоји и поучан еп, у коме се говори о догађају с намером да се искаже нека поука. Добар песник ипак уме да се чува да не пређе границу преко које његови стихови престају бити песма. Поука може бити само морална. Она таква треба да буде и кад се прича о неком великом догађају.

Ко је био Стентор?

Стентор је, по легенди, име једнога Грка под Тројом, за кога се прича да је имао тако јак глас да је могао да надвиче педесет људи. Отуда се човек јака и громка гласа назива стентором, а израз Стенторов глас значи: необично јак, громак глас.

☆

КАКО СЕ ДОБИЈА ШПЕР-ПЛОЧА?

Шпер-плоча, слепљена плоча, укочено дрво, јесте плоча која се добија под јаким хидрауличним притиском, унакрсним лепљењем непарног броја (најмање три) танких дашчица, које су дебеле 8 до 20 милиметара, а под углом од 90 степени. Шпер-плоче имају велику примену у разним гранама занатства, пошто повећавају јачину дрвета, а њиховом употребом постиже се уштеда у скупоценом дрвету.

☆

ГРАНОЛИТ

Гранолит је смеса гранита и цемента, која се употребљава за поплочавање, калдрмисање улица.

На сунчевом зраку

КРОЗ СВЕМИР

Кад би човеку пошло за руком да упрегне сунчев зрак и да њиме пође на путовање кроз свемирска пространства, видео би чуда невиђена. Али, наука је данас већ толико напредовала да може да нам дочара многе појаве на које бисмо нашли јездећи кроз васиону брзином од 300.000 километара у секунду.

Ево, напуштамо нашу планету, која је релативно млада, јер има „свега" око три и по милијарде година. Као и Сунце, она треба да доживи дубоку старост од 12 милијарди година. Зачас смо се нашли на Месецу, који је 80 пута мањи од Земље. Његова атмосфера не пружа услове за живот, те га брзо напуштамо. Јуримо усусрет Сунцу. Још издалека дивимо се његовој величини. Оно је преко милион пута веће од Земље. Његова блештава атмосфера зове се фотосфера. Погдегде, виде се неке тамне пеге, које на Сунцу изгледају мале, а уствари су више стотина пута веће од Земље. То су Сунчеве пеге. Оне изгледају тамне само према сунчевом блеску, а стварно су много пута светлије од електричног лука у сијалици. Њихова температура износи око 4.000 степени. Свака пега је извор џиновског ковитлаца усијаних гасова, чије ерупције достижу више стотина хиљада километара и својим атомским честицама бомбардују васионска пространства, па и саму Земљу. Са Сунца лижу џиновски пламенови, брзином од 750 километара у секунду. Све ове појаве утичу на повећање магнетизма и количине електрицитета у земаљској атмосфери, а тиме и на климатске промене на Земљи.

Гледана са Сунца, наша Земља личи на обичну звезду, чији је мртав сјај много пута слабији од сјаја Меркура и Венере. Око самог Сунца простире се бео ореол од зракова и светлосних лукова, који је пет пута већи од његовог пречника. Па ипак, и поред своје огромности, Сунце је само једна мала звезда. Кад би од Земље било удаљено колико најближа звезда, једва би се видело голим оком.

Пошто немамо времена, напуштамо Сунце и отискујемо се у звездана пространства. Пред нама је дуг пут. Иако се крећемо брзином светлости, до најближе звезде потребне су нам пуне четири године. Ипак, неће нам бити досадно, јер се из часа у час дивимо чудима васионе. Док голим оком са Земље видимо свега око 3.000 звезда, само у нашем звезданом систему, галаксији, има их више од 30 милијарди, од којих су многе знатно веће од Сунца. Највеће, које астрономи називају суперџиновским звездама, веће су стотинама хиљада пута од њега. Пречник звезде Ауриге већи је 3.000 пута од сунчевог, што значи да би њена запремина могла да обухвати више стотина милиона сунаца. Има и звезда-кепеца, које су мале као Земља. Неке су десет хиљада пута светлије од Сунца, а друге су милион пута тамније. Црвене звезде имају температуру од 3.000, а најтоплије плаве усијане су до 30.000 степени. Најближе звезде у нашој васиони удаљене су од Земље четири светлосне године, а до најудаљенијих требало би путовати на светлосном зраку пуних 70.000 година.

Но, од свих васионских чуда можда је највеће — невероватна густина и тежина појединих звезда-патуљака, што проузрокује и одговарајућу силу теже. Један напрстак напуњен њиховом масом био би тежак 20.000 килограма! Један кликер од гвожђа био би на овим звездама тежак шест тона! Насупрот њима, има звезда које су састављене од невероватно ретких усијаних гасова. Њихова маса много је ређа од уобичајеног појма празног. Постоји и велик број звезда које нису усамљене, већ су удвојене, или их има по четири, пет или шест заједно.

Кад бисмо хтели поћи само мало даље од најближе звезде, људски век не би био довољан да бисмо имали времена да се вратимо на Земљу. А на тим бескрајним даљинама чекала би нас још већа чуда. Међу највећа спадају свакако звезде које се у науци зову „нове". То су, уствари, већ постојеће звезде које се изненада распрскавају и добијају џиновске размере, а затим се, бескрајно дуго, поново смањују. Једна од најчувенијих је 1572 године блеснула усред дана тако јако да су људи мислили да је дошао смак света. Многе „нове" су 400.000 пута сјајније од Сунца, а распрскавање „супернових", које могу да буду и сто милиона пута светлије од Сунца, претставља највеће васионске катастрофе које човеково око може да види.

Звезде не остају усамљене, већ се све налазе у оквиру скупова. Неки скупови броје више стотина, а други више милиона звезда. У скуповима су звезде удаљене једна од друге по неколико стотина милиона километара, док су раздаљине између скупова много веће — 20.000 до 200.000 светлосних година. Звезде скупљене у многобројне скупове, као и звездане маглине, сачињавају џиновске звездане групације које се називају галаксије. Оне имају облик диска. Галаксија којој припада наша Земља има у пречнику око 100.000 светлосних година, а броји више милијарди звезда, које се све заједно окрећу око осовине галаксије. Сунце, које се креће брзином од 275 километара у секунду, обиђе целу галаксију за 200 милиона светлосних година. Наша галаксија је 200 милијарди пута тежа од Сунца. Поред ње, у свемиру је досад откривено око сто милиона других галаксија, а свака од њих има више милијарди звезда.

Једно од најновијих открића астрономске науке јесте — „бежање" галаксија и група галаксија. Примећено је да уколико су друге галаксије удаљеније од наше, утолико брже „беже" од ње у свемирска пространства. За неке је израчунато да беже брзином од више десетина хиљада километара у секунду. Тако се цео свемир може замислити као једна џиновска експлозија у којој се милиони галаксија распрскавају на све стране, брзином која је утолико већа уколико су удаљеније од центра експлозије.

Анакс

Анакс, највећи међу вилинским коњицима, прави је разбојник међу инсектима. Његово ловиште је бара, над којом он кружи као кобац. Кад на површини угледа жртву, спушта се муњевитом брзином и хвата је. Истина, поред њега и читав низ других вилинских коњица лови над барама. Мањи лете у малим круговима изнад саме површине воде, док већи праве и веће кругове.

Анакс је маслинастозелене боје. Његова мрежаста крила попрскана су жутим мрљама. Увек су раширена и имају распон од око десет сантиметара. Она потсећају на авионска крила, а и сам анакс личи помало на ловачки авион. Има шест ногу, али му оне не служе за кретање. Њима се он придржава за гранчице док мирује, али је њихова главна функција — држање уловљеног инсекта. Анакс лови комарце, лептириће, а и мање вилинске коњице, на тај начин што лети над њима, док се они не нађу међу његовим ногама. Тада анаксових шест ногу направе кавез, из кога жртва не може да побегне. Анакс их и једе у лету.

Овом инсекту потребне су велике количине хране. Он је стално гладан, а то није ни чудо, јер је потребно много енергије да би се покретала крила брзином од 28 замаха у секунду и да би анакс могао да прелази преко 100 километара на час. Кад пресахну баре над којима лови, он прелеће велика растојања да би нашао ново ловиште.

Док се анакс одмара, његова глава стално је у покрету. Он може да гледа истовремено у свим правцима, тако да нико не може да му се приближи непримећен. А то је веома важно, јер анакс има многобројне непријатеље. Ту је пре свега жаба, а онда птице, нарочито ласте, царићи и кукавице.

Женка анакса полаже своја сићушна јаја, у правилним редовима, на стабљике барских биљака. После три недеље излегу се из њих ларве, које ни по чему не личе на вилинског коњица у кога ће се касније претворити, осим у једноме: велики су прождрљивци и разбојници. Оне за дан поједу онолико хране колико су саме тешке.

Ларве вилинских коњица понашају се различито. Неке копају тунеле кроз муљ и тако прилазе својим жртвама неопажено. Друге сачекују у заседи ситне водене животиње, хватају их и једу. Али, начин лова анаксове ларве бесумње је најоригиналнији. Она проводи дан на стабљици водених биљака, где је, захваљујући својој боји, неприметна. Кад јој жртва приђе на један сантиметар, као муња устреми се на њу, избаци напред своју доњу усну, на којој се са унутрашње стране налазе две куке, и кад се жртва набоде на њих, повлачи усну уназад. Све се то догађа брзином коју људско око не може да прати.

Ларва анакса не проводи време само у лову. Она често мора да се склања од својих многобројних непријатеља, нарочито у време кад мења кожу. Наиме, услед рашћења ларве, кожа јој постаје тесна и она мора да је мења сваког месеца. После сваке промене коже, крила, која расту испод ње, све су већа и већа, а ларва је све крвожеднија.

Занимљиво је посматрати ларву анакса како плива. На задњем делу тела она има шупљину у коју усисава воду, а затим је, стискањем тела, избацује напоље великом брзином. То је нека врста примитивног млазног погона. Али, овај млазни погон служи и у друге сврхе. У шупљини се налазе цеви које из воде издвајају кисеоник потребан за дисање, а при избацивању воде избацују се и остаци употребљене хране.

После једанаест месеци оваквог живота, ларва анакса мења средину и облик. Она се пење уз стабљику водене биљке и тада први пут излази на ваздух. Затим се чврсто припуби уз стабљику, пада у сан и тако чека да наступе промене на њој. Кад после насталих промена пукне кожа ларве, из ње излази прво глава, затим крила и најзад тело вилинског коњица — анакса. Он одмах полази у лов.

ПРОНАЛАЗАЧ ТОРПЕДА

Историја поморских битака познаје још из најдавнијих времена такозване горуће бродове, који су, натоварени уљем, катраном, а доцније барутом, упадали запаљени међу непријатељске бродове, изазивајући на њима пожар и панику. Таквим бродовима задали су Енглези последњи ударац оста-

цима шпанске „непобедиве армаде". Могло би се рећи да су ти бродови били прве претече торпеда.

Американац Роберт Фултон, који је први применио парну машину у бродарству, такође се бавио питањем како да се униште непријатељски бродови подморском експлозијом, па је 1800 године вршио и пробе у том смислу. Тада се први пут јавља назив „торпедо". Али, његови покушаји нису имали успеха, јер он није могао да нађе начин како да се експлозив допреми под непријатељски брод.

У доба америчког грађанског рата чињени су слични покушаји. Јужњаци су, низ струју, пуштали мале сплавове са експлозивом у правцу северњачких бродова који су учествовали у блокади, али без икаквог успеха, јер није било могућно удесити експлозију у прави час. Али је зато торпедо на летви претстављао већ корак напред. Преко десет метара дугачка летва причврстила би се на мањи чамац, а на врху летве постављао се експлозив. Веслачи су се трудили да чамац притерају што ближе непријатељским бродовима и да им подметну експлозив. Али, ни ови чамци нису увек били ефикасно оружје, јер је често долазило до преране експлозије, кад би непријатељски метак погодио у експлозив на врху летве.

Шездесетих година прошлог века, на идеју данашњег торпеда дошао је аустриски поморски капетан де Лупис. Он је био упознат с покушајима који су на том пољу чињени у Америци, па се дао на посао да конструише свој тип торпеда, који ће имати у себи малу парну машину. Његов изум дао је потстрека енглеском инжењеру Роберту Вајтхиду, коме је Лупис поверио резултате својих испитивања, да створи данашњи механизам торпеда. Познанство између Луписа и Вајтхида склопљено је на Ријеци, где је Енглез радио као инжењер.

Прва Вајтхидова „метална риба" садржавала је око десет килограма динамита, а погонско средство био јој је компримирани ваздух. Тај торпедо дејствовао је само на малим удаљеностима, а кретао се брзином од свега шест чворова на час, то јест спорије него што човек трчи. Имао је и много других недостатака. Дешавало се да се издигне на површину и на тај начин се открије непријатељу, или, напротив, да се спусти у дубину и оде на дно. Године 1868 Вајтхиду је пошло за руком да те недостатке отклони, па је свој изум продао британској влади за 15.000 фунти стерлинга. Тајна торпеда није се могла дуго сачувати. Није прошло ни пет година а већ су све велике поморске силе располагале оружјем које се заснивало на Лупис-Вајтхидовом систему.

Било је после тога и других сличних проналазака, али ниједан није надмашио Лупис-Вајтхидов. У новије време Јапанци су конструисали такозвани „живи торпедо", с простором за једног човека који торпеду одређује правац. Усавршен је торпедо којим се може управљати из даљине, бежичним путем. Познат је и магнетски торпедо, конструисан по систему магнетске мине. Торпедо се некад спуштао у море као што се спушта бродски чамац. Савремени типови торпеда, који се крећу десет пута већом брзином од првог Вајтхидовог модела, обично се избацују из торпедних цеви у правцу циља који треба погодити. Осредњи торпедо дуг је седам метара, а садржи 150 килограма експлозива. Компримирани ваздух, који га тера помоћу нарочите машине и пропелера, довољан је да торпедо превали много већи пут него што износи отстојање са кога се може успешно нишанити. Заштитна мрежа, коју су ратни бродови раније имали ради одбране од торпеда, као и избочине које су се у ту сврху употребљавале, не могу више да одбране брод од страшног дејства овог поморског оружја при пуном поготку.

Дрвеће које путује

У Индији расте дрво банјан, врста смокве, један од ретких „путника" у биљном царству. Иако кореном везано за земљу, оно може да „превали" десетине метара. Како? Бочне гране овог дрвета расту готово водоравно и из њих, на одређеним размацима, израстају нарочити корени који се спуштају према земљи. Кад ти корени додирну тле, они продиру у земљу и развијају се у право корење, док се њихов надземни део претвара у ново стабло, које једновремено служи као подупирач старој грани, тако да она може и даље да расте. На тај начин дрво се све више шири и током година претвори се у праву малу шуму, у чијем заклону домороци граде своје колибе. На Цејлону постоји један стари банјан у чијем је хладу подигнуто село од преко сто породица.

Други „путник" у биљном царству јесте тропско дрво мангров, чије бочне гране такође придржава корење израсло на самом стаблу. Дрво мангров не зна за препреке. Оно може да „пређе" и преко река, на чијим обалама обично расте.

Плод мангров-дрвета има облик крушке. Док плод сазрева, у њему се развија млада биљка, чији корен најзад изби је кроз један отвор на затубастом крају „крушке". Корен непрестано расте наниже, док, отприлике после месец дана, читава млада биљка не испадне из плода. А како мангров расте поред реке, нова биљка пада у воду, право на дно, корен јој се зарије у речни муљ и ту наставља да расте.

Да ово чудно дрво не „рађа" већ готове младице, оно би давно нестало са земље. Јер, матица би однела његово семе пре но што оно проклија, док је млада биљка која „пада с неба" довољно тешка да се супротстави речном току.

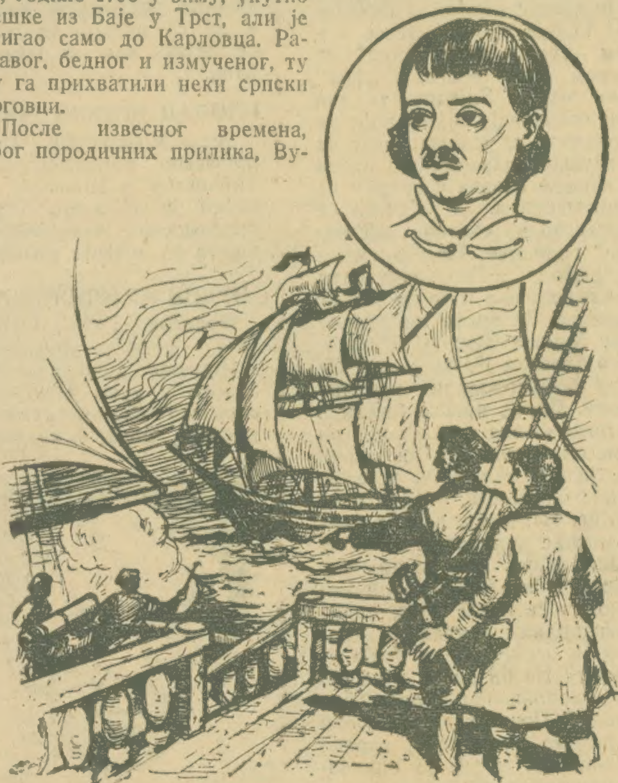
Поморски доживљаји Јоакима Вујића

У српској културној историји списатељ Јоаким Вујић заузима место оснивача позоришта. У свом „Животопису“ он то и сам каже: „Ово је целоме роду нашему познато да нико од Срба до мене није се попео био на театрално позориште и да је на нашем српском језику какво театрално позориште изводио“. Вујић, додуше, признаје да је и пре њега било позоришних претстава, али оне су, вели, биле сасвим наивне: изводили су их учитељи са ђацима.

Као књижевник, Вујић је био веома плодан. Писао је популарне ствари из разних научних области: граматике страних језика, географију и природопис. То нису оригинална дела, али су једна од првих те врсте у српској књижевности. Он је и оснивач српског позоришног репертоара; штампао је приличан број позоришних комада, а још већи оставио у рукопису. Нека од његових дела, као „Путовање по Србији“, штампано 1828, служе и данас научницима као извор за познавање живота српског народа на почетку деветнаестог века.

Јоаким Вујић водио је прави чергашки живот; нигде није могао дуже да се смири. Рођен је у Бaји, 1772, и све је школе свршио у Мађарској, којој је припадало и његово родно место. Као младића, после свршених правних наука, вукла га је неодољива жеља да учи стране језике. Хтео је да научи италијански и сматрао је да то једино може да постигне у Трсту. Тако се, године 1796 у зиму, упутио пешке из Баје у Трст, али је стигао само до Карловца. Рањавог, бедног и измученог, ту су га прихватили неки српски трговци.

После извесног времена, због породичних прилика, Вујић је морао да се врати у Бају, али није напустио своју жељу да ипак једном стигне у Трст. Године 1801, ујесен, он опет пође на свој жуђени пут. Што колима, што пешке, он после двадесет дана најзад стиже у Трст и ту се упосли као приватни учитељ српског и немачког језика у дому имућног тршћанског трговца и бродовласника Антонија Квекића. У тој служби био је све до зиме 1803, а тада се као бродски писар (шкриван) на једној Квекићевој галији отисне на море, на дуго „морепловaније“, које је трајало годину и по дана. И тако се будући „отац српског позоришта“, низ обале Истре, поред Пирана и Пуле, упути најпре ка градовима Далмације, Задру и Дубровнику, а потом у грчке воде. „А када је дошао трећи дан мог пловљења, добих морску болест“ — вели он, и назива је „шкарбут“. — „Боловао сам од ње две недеље, а после сам био здравији него пре“.

Квекићевој трговачкој галији био је одређен далек и дуготрајан пут. Требало је да обиђе најзнатније луке у Грчкој и њеном архипелагу, потом да у Јафи искрца неке ходочаснике, одатле да пође у Смирну, Цариград и да затим оплови готово читаво Црно Море, нарочито руске трговачке луке, од Таганрога до Одесе, да искрцава и укрцава робу и онда да се врати у Трст са што већом добити. Галија је на том путовању често пролазила кроз буре и олује и не једном је долазила у положај да је и капетан Иван, Србин из Трста, губио сваку наду на спасење. У таквим приликама „сувоземац“ Јоаким Вујић из далеке Баје преживљавао је најтеже тренутке. Већ на Отрантским Вратима, а то је био тек почетак пута, галију је захватила силна бура. „Не бојте се, господине, — говорио је капетан Иван Вујићу, — но само се држите добро, да вас ветар не баци у море“. Била је то слаба утеха и више као нека иронија. Високи таласи, бацали су лађу горе-доле, на њој су пуцале греде и даске, катарке се ломиле и цепала се једра. „О, господе, — јаукао је Вујић — дај ми само да моја нога на благословену суву земљу ступи, па морао и хиљаду миља потом да идем пешке. Више волим тих хиљаду сигурних миља на земљи него ову једну на овој води!“

Али, најстрашнија олуја задесила је галију на Црном Мору. То је била „моробура“, у коју се слило и море и небо, с муњама и громовима, тако језовита да су и морнари најпре сазивали све светитеље, а потом, видевши да им не долазе у помоћ, почели да их псују. „Страшније псовке у животу никад нисам чуо“ — вели Вујић.

Но, галија је ипак прошла срећно кроз све те невоље и на повратку из Црног Мора посетила је египатске луке Дамијету и Александрију. Тако се Вујић обрео и на ушћу Нила и ту је, први и последњи пут у животу, имао прилику да види уз остале необичне ствари и „једнога страшнога великога разбојника крокодила“ и да присуствује лову на њега. Видео је и „нилкоња“, или „воденог бика“, како га он још назива, па потом ихнејмона или „фараонског миша“, који тамани мишеве, пацове и змије. О тим животињама он је опширно писао у свом „Животописанију“ и донео њихове слике, сматрајући да је све то сасвим ново и врло занимљиво за српску читалачку публику. Сем тога, дао је и неколико ширих података о Египту, о његовој историји, обичајима, животу народа, о привреди. Вујић је уочио разлику између богатих Египћана у градовима и сеоске сиротиње. „А што се тиче простих земљорадника, они су тако мршави, као пси хртови. Толико су изнурени својим радом да их мине свака радост живота“.

Из александриске луке кренула је галија за Трст 28 јануара 1805 године. Сви су се радовали што се враћају кући, и не слутећи да их тек сад очекују најтеже невоље. У близини острва Малте угледају на мору неку сумњиву лађу с великом црвеном заставом, која је настојала да им се што више приближи. Најпре ју је опазио бродски дечак с коша на катарци. Била је то гусарска лађа „пустахије морскога“ Абдуле из Триполиса, који је, наговорен од Француза, крстарио око Малте, нападајући и пљачкајући трговачке галије. Испрва је капетан Иван, користећи се погодним ветром, одмицао од гусара Абдуле, али је ипак опалио један топ, позивајући тако упомоћ било кога ко се налази на мору. Но, ветар је променио правац и Абдула се стаде примицати. Још један знак топовским пуцњем, па потом још два, али на пучини никога, а Абдула долази све ближе и својим топовима почиње да гађа тршћанску галију. Није преостајало ништа друго него да се прихвати неравна борба. Капетан Иван нареди да се пуца из топова, али раздаљина је још била велика, те су ђулад пала у море.

Одједном, чу се опет глас дечака са катарке: „Ево, црни се нешто на мору и хита све ближе!“ Капетан Иван маневрисао је својом галијом да би што више одмакао од нападача. После једног часа стиже енглеска корвета, која је крстарила око Малте и контролисала трговачки пут. Тада су Енглези и Аустријанци били савезници у рату против Француза и дужност Енглеза била је да бране и аустриске трговачке бродове. Тако се гусар Абдула нашао између енглеске ратне лађе и Квекићеве галије. Борба је трајала око један час. Гусару су поломљене све катарке, али је и корвета била оштећена. Тада Абдула скине црвену заставу и извеси белу, у знак предаје.

На гусарској лађи, која је бројала око 250 момака, преко шездесет их је погинуло, а било је и много рањених. Али, и на Квекићевој галији било је жртава: четири морнара су погинула, три рањена, а било је штете и на бродском уређају. Преосталу посаду с гусарске лађе Енглези су заробили и оковали у ланце, а капетан Иван је своје спасиоце даривао лепим даром и у име целе своје посаде захвалио им на помоћи. „И ко није видео сраженије морско, пише Вујић, тај није ништа на свету видео, јер је сражение земно према морскоме само играчка!“

Ово није био крај страдања тршћанске галије. На самом улазу у Јадранско Море нападне је једна француска ратна лађа, али јој и овде притекоше у помоћ Енглези. Битка је трајала осам часова и, по Вујићевим речима, „Енглези јесу Французе надбили, заробили и потом на острво Малту одвели“.

И тако је, после дугог путовања пуног разних невоља, Јоаким Вујић, бродски писар на галији трговца Квекића, коначно угледао тршћанску луку. По ондашњим прописима посада је најпре одржала двонедељни карантин заједно са својом лађом, а потом 18 марта 1805 „свечано у Тријест под пристаниште уплови“.

Чудни обичаји

За нас нема ништа природније но да родитељи воде бригу о својој деци, а да деца гледају у оцу и мајци своје природне заштитнике и хранитеље. Међутим, то није тако у целом свету. На Андаманским Острвима, у Бенгалском Заливу, дете има онолико „родитеља“ колико у селу има одраслих особа. Наиме, чим новорођенче напуни петшест дана усвајају га први суседи његових родитеља. Али, оно ни код њих не остаје дуго, већ га после извесног времена усвајају суседи његовог поочима и помајке. Тако се дете „шета“ од суседа до суседа, све док, најзад, све жене у селу не постану његове мајке, а сви мушкарци очеви.

На острву Самоа сви становници једног села станују у великој заједничкој кући. Бригу о свим житељима такве куће, и о одраслима и о деци, води старешина насеља. Деца се ни за што не обраћају своме правом оцу и мајци, нити ови имају ма каква права да управљају животима своје деце.

Сличан је случај и на Тробијанским Острвима у Меланезији. Бригу о подизању и васпитању деце не води отац, већ ујак. Јер, становници тих острва сматрају да између деце и њиховог оца не постоји никакво сродство. Једина крвна веза коју они признају јесте она која везује сроднике по мајци. Иако има своју породицу, ожењен човек не стара се о својој жени и деци, већ о својој сестри и њеној деци. Он обрађује њено имање и прикупља плодове с њега, оправља јој кућу и подиже њену децу. Углед једног човека зависи од труда који он улаже у вођење домаћинства своје сестре. Брат је, по тамошњем схватању, природни заштитник сестре и он мора о њој да се стара целог живота. Јер, он је најближи крвни сродник њен и њене деце, док човек за кога се она удала то није.

У многим европским земљама и данас постоји обичај да најстарији син у породици наслеђује већи део имања, а понекад чак и цео очев посед. Међу неким сибирским племенима, која искључиво живе од гајења ирваса, то није случај. Кад старији синови одрасту, свакоме од њих отац да известан број ирваса и они одлазе од куће да траже нова пасишта за своја стада. Једино најмлађи син остаје с родитељима и после њихове смрти наслеђује кућу и сву њихову имовину.

Када се сазнало за пигмеје?

У Европи се дуго није веровало да негде у свету постоје патуљасти црни људи, високи 100 до 130 сантиметара. Још и на почетку прошлог века, најпознатији географ тога доба Конрад Малте Брун исмева грчке и латинске писце који помињу пигмеје и назива та сићушна људска створења бићима из легенде. Многи истраживачи који су током XVI, XVII и XVIII века у Африци долазили у додир с пигмејима сматрани су најобичнијим варалицама. Тек 1855 године, познати истраживач Пол Балони Шаји, који је с једном већом експедицијом продро у срце Ашанга све до извора реке Огоу, „открио“ је поново пигмеје и убедио Европљане да они заиста постоје.

Занимљиво је да су антички народи одлично познавали пигмеје и имали многобројне додире с њима. Египћани су још пре 4.000 година познавали пигмеје из племена Ака и претставили их на барељефима у Бени Хасану, али су египтолози дуго сматрали те мајушне особе за полумајмуне. И Хомер у својој „Илијади“ говори о пигмејима као о учесницима Тројанског рата. Док се они спремају за битку, чапље лете на југ, у правцу њихове земље, да јаве о страшном боју. Помиње их и Херодот. Он пише о Грцима који су путовали кроз афричке пешчане пустиње и пали у ропство некаквих малих, црних људи не виших од метар. Аристотел такође пише о једној раси малих људи и коња који живе у области горњег Нила и станују у пећинама. Страбон, који је описао све познате народе свога доба, говори и о пигмејима који живе у Етиопији.

Нису само стари народи и њихови ратници и трговци добро познавали пигмеје, већ су их и њихови уметници претстављали у својим делима. Фигуре ових малих људи налазе се на грнчарији из Киренаике, Етрурије и Кампаније. Римљани су вајали њихове

ликове у борби с нилским коњем, а уметници Херкуланума и Помпеје претстављали су их на фрескама.

Ко је пронашао хартију?

Кинези су први народ који је знао за хартију. Али, мада им то првенство нико не оспорава, хартије је ипак било још много пре но што су они почели да је праве. Ко је онда

проналазач хартије? Одговор ће вас свакако зачудити: осе. Додуше, оне не праве хартију којом бисмо се и ми могли послужити, али материјал који оне стварају и од кога граде своја гнезда — ипак је хартија.

Као и људи, осе праве „хартију“ од целулозе. Својим малим, али снажним, чељустима осе кидају са стабала и шибља биљна влакна и, мешајући их са својом лепљивом пљувачком, праве од њих папирну кашу. Од те каше осе граде саће, као и спољашњи омотач који обавија читаво гнездо.

„Сировину“ за своју „хартију“ осе обично узимају с дрвећа које је већ почело да трули, јер њихове чељусти ипак нису толико јаке да би могле да прогризу кору дрвета. Ако се лети нађете у шуми у којој има трулог дрвећа и старих пањева, приметићете на многима од њих осе како скупљају целулозу за своја гнезда.

Коса открива узраст и пол

Судска медицина обогатила се једним новим открићем. Испитивањем косе помоћу поларизаторског микроскопа и апарата који се зове рефрактор могућно је одредити узраст и пол особе којој та коса припада. Ово откриће резултат је двадесетогодишњег рада Оливера Дагинса, професора анатомије на вашингтонском универзитету. Пре двадесет година Дагинс је одабрао шеснаест новорођенчади и испитао њихову косу. Од тада па све до недавно, он је сваког месеца узимао по један прамен њихове косе и пажљиво проучавао промене настале за то време.

Прва велика промена код косе догађа се кад одојче изгуби „паперје“ с којим је дошло на свет и добије прву, меку косу. За прве две године живота коса се мења брзо и приметно. Од треће до седме године коса остаје релативно стална и у том узрасту разлика између косе дечака и девојчица није јако изражена, али се да уочити. Осетнија разлика настаје тек после осме године, стално се повећавајући до шеснаесте. После шеснаесте године коса дечака и девојчица поново постаје слична, али се на њој и даље може приметити извесна разлика.

ЗАШТО ЈЕ ЗИМИ ХЛАДНО, А ЛЕТИ ТОПЛО?

Сунце и лети и зими излази на истоку, а залази на западу. У подне се налази углавном на југу и тада је највише изнад хоризонта.

Лети се сунце рађа између истока и севера, тј. на североистоку, а залази између запада и севера, тј. на северозападу. Због тога је његово видљиво путовање на небу дугачко и потребно је доста времена да доспе на југ. За то време Сунце успева да се високо дигне изнад хоризонта. Због тога Сунце лети дуже осветљава површину Земље, а тиме је и дуже времена загрева, па је топлије него зими.

Зими Сунце излази између истока и југа, тј. на југоистоку, а залази између запада и југа, тј. на југозападу. Његово путовање преко неба је краће него лети. Тада Сунце доспе до југа за сразмерно кратко време и не успева да се попне на већу висину изнад хоризонта. Оно зими мање загрева Земљу, па је зато на њој хладније него лети.

ВЕЛИКЕ СВЕЧАНОСТИ У МАЛОМ МЕСТУ

Једанаест месеци у години у енглеској варошици Ланголену готово нема живота; лежи успавана као свилена буба у чаури. А у јулу, место нагло оживи: мушкарци и жене, обучени у богата и живописна народна одела, певају и играју на све стране.

— Шта се то догађа у малом Ланголену? — могао би да се запита неупућени странац.

— Међународна олимпијада за игру и песму! — одговорило би му свако дете ове мале, али широм света познате, енглеске паланке.

Тих неколико дана град је просто опседнут певачима и играчима, који стижу из разних земаља Европе и Америке. Тиролци и Шкотланђани, Холанђани и Норвежани, Југословени, Французи и Американци — сви певају и играју.

Последњих година свакога лета окупља се у Ланголену преко 2.000 учесника — деце и одраслих. Било је увек преко стотину хорова, преко тридесет играчких група и више од сто солиста, који репрезентују око 25 земаља. Награде које се додељују најбољим групама, не претстављају нарочиту вредност. Али, то учесницима не смета. Осећање које се по завршетку игара понесе много је драгоценије. То је осећање топлог другарства и пријатељства међу учесницима разних народности.

Ланголен је лепо место које се налази на једном брежуљку, 300 километара северозападно од Лондона. Међународни фестивал за игру и песму организује ланголенска општина и, изузев свега неколико стално плаћених службеника, на томе послу проводи већи део дана, преко целе године, више од 300 грађана. Они помажу да се фестивал што боље припреми, а за свој труд нико не тражи ни паре.

Нарочити одбор има за задатак да се брине само о смештају гостију. Једне године у Ланголену је било преко 130.000 посетилаца. Да би се сви сместили у варошици од свега 3.000 становника, одбор свакога лета мора да позајмљује постеље на подручју од 60 километара у пречнику, а све празне собе, школе, дворане, цркве итд. претварају се у спаваонице.

Фестивал се одржава већ седам година узастопно. Он је од приличне користи становништву, иако, кад је одлучивано да се он први пут организује, грађани нису мислили на финансиски успех.

Занимљиво је како је до фестивала дошло. Још пре 800 година постојао је обичај да се у овим крајевима сваке године приређује „ајстедфод". То је галски обичај, а некадашња Галија простирала се и у овим крајевима. „Ајстед" на галском значи сести, а „фод" значи место. Заједно, те две речи означавају људе који су се окупили на једном месту да би слушали декламације песника, певање певача и свирку на инструментима. У Галији се одржавало на стотине „ајстедфода" годишње. Но, савремени „ајстедфод" у Ланголену плод је размишљања и труда једног новинара. За време последњег рата, Харолд Тјудор се задесио у близини једног места које су бомбардовали немачки авиони. Поред праска бомби и противавионске артиљерије, он је истовремено чуо и мирни глас једног сељачета, које је, упркос опасности, певало неку народну мелодију. Кад је бомбардовање престало, дечак је и даље певао. Тада је новинар помислио: зар не би било могућно да се после рата, преко међународних приредаба, кроз песму и игру, народи боље упознају? Не би ли се и на тај начин допринело њиховом зближавању? После рата он је ово предложио општинској управи у Ланголену и она је прихватила организацију фестивала.

За припремање прве свечаности било је потребно око 10.000 фунти стерлинга, што мала општина није била у стању да обезбеди. Затражен је прилог од грађана, али је скупљено свега 800 фунти. Оснивачки одбор обратио се тада за зајам другим градовима, у Енглеској и ван ње. Одзив је био добар. Четрнаест градова дало је помоћ, међу којима Калмар у Шведској, Белфаст у Енглеској, Виншотен у Холандији итд.

Први фестивал имао је успеха. Отада, сваке године, солисти, хорови, играчи и свирачи разних народа, међу којима и ансамбли народних игара из наше земље, приказују своје фолклорно благо. Основна замисао великих свечаности у Ланголену заиста је остварена: упознајући се, људи се зближавају и све више цене једни друге.

СПОРТ који ишчезава

Златно доба „краљева ваздуха", око навршетка треће деценије овога столећа, прошло је у неповрат. И не само да је прошло златно доба, већ ни његови трагови нису до данас остали — изузев у сећању старијих генерација.

После Првог светског рата, између борбених авиона и авиона за ваздушне акробације (волтижовање) није било готово никакве разлике. Ни једни ни други нису имали велику брзину; били су лаки и веома покретљиви. Превртање у ваздуху било је саставни део пилотских вежби и свака је земља имала на десетине и стотине одважних авијатичара који су истовремено били и прворазредни превртачи. Волтижовање је вршено колико из потребе толико и из љубави.

Постепено, авиони су добијали нове особине. Ловачки апарати постају све тежи и, постижући из дана у дан већу брзину, све више напуштају маневрисање у ваздуху као средство за избегавање непријатељског поготка. Уосталом, кад би авион летећи надзвучном брзином стао да прави „лупинге", отишао би у парам парчад. И, како војска нема обичај да негује традиције које јој не доносе непосредну корист, војно ваздухопловство одбацило је волтижовање авиона.

Међутим, и данас се говори о пилотима-акробатима и њиховим акробацијама, мада не у ранијем смислу. Пошто нису у стању да изводе некадашња волтижовања — лет на леђима, брза окретања напред, назад и са стране — данашњи ваздухопловци узбуђују гледаоце тиме што огромном брзином пикирају и, кад стигну скоро до саме земље, нагло усправљају апарат увис, тако да готово усправно лете у небо.

Поред неподобности савремених апарата, и новчани разлози утичу на изумирање волтижовања. Док је оно претстављало потребу, нико није рачунао колико стаје. Данас, кад волтижовање претставља искључиво спорт, оно се мери другим мерилом. Један сат оваквог лета стаје око 4.000 динара. Да се пилот обучи, потребно му је најмање сто часова. А да не заборави што је научио, потребно је да лети 50 до 60 часова годишње.

Шта је то ваздушно волтижовање? Према једној дефиницији, волтижовање је кад се ависном исписују на небу повезане фигуре. На првом месту, пилот одреди у ваздуху, на сто метара изнад гледалаца, једну водоравну осу, која му служи као доња граница, и једну усправну осу до чијег ће се краја кретати навише. На тај начин он одређује стране замишљене коцке у којој ће вршити вежбе. Чим узлети, он се вијугаво пење до висине која му служи као полазна тачка. Кад пређе доњу границу замишљеног простора, још пре почетка приказивања, авион је постигао брзину која му је потребна. Ако му је потребно да се мало уздигне у оквиру свог простора, он ће се прво попети спирално изнад горње ивице замишљене коцке, а затим ће снажно да пикира надоле и тиме ће добити већу брзину. Јер, при овоме, пилоту је потребна већа брзина но што може да му обезбеди елиса. Писање фигура по небу захтева да се апарат ставља у најразличитије положаје. Он се преврће стрмоглавце или на леђа, на леву и на десну страну, полеће левим или десним крилом напред, лети точковима према небу и, уопште, понаша се као да за њега не постоји земљина тежа. Међутим, све ове вештине из године у годину губиле су своју вредност и све је мањи број пилота који њима владају. Повремене вежбе старих асова, које и данас публика радо гледа, само су последњи трзаји једној херојског спорта који се гаси.

ВЕРОВАЛИ или не...

НЕОСЕТЉИВЕ ШАКЕ

Тиодор Кофмен, из Њујорка, има дланове који готово не осећају ни топлоту ни хладноћу. Неосетљивост његових дланова је толика да он може на њих да сипа растопљено олово, а да се притом на кожи не појави чак ни најмањи плик.

ПЛОДАН ПРАВНИ ПИСАЦ

Јохан Мозер (1701—1785), професор универзитета у Тибингену, у Немачкој, написао је за време своје професорске каријере 700 књига из области права.

ЧУДНИ АУТОПОРТРЕТИ

Франсоа Гизо (1787—1874), познати француски историчар, покрио је све зидове у кући у којој је становао својим аутопортретима, мада, како тврде његови савременици, никад није видео свој лик у огледалу.

ОСТАТАК ПРОШЛОСТИ

У многим деловима Шкотске још и данас се убира порез познат под именом „терлејц", који је био установљен још у Средњем веку. Тај порез убирали су феудални господари од малих поседника, слободних сељака и кметова који су у њиховим млиновима млели жито, и он се обично исплаћивао у житу. Сопственици млинова добили су једном то право од парламента и оно ни до данас није стављено ван снаге. Они су наплаћивали овај порез од свих становника из своје околине, без обзира на то да ли су они употребљавали њихов млин. Пре неколико година лорд од Блерхида одбио је да плаћа „терлејц", тврдећи да не само што се не користи млином, већ да овај уопште не ради. Међутим, суд је одбио његову жалбу, на основу тога што стари закон није никад био укинут.

ВОДА ОДНЕЛА, АЛИ И ДОНЕЛА

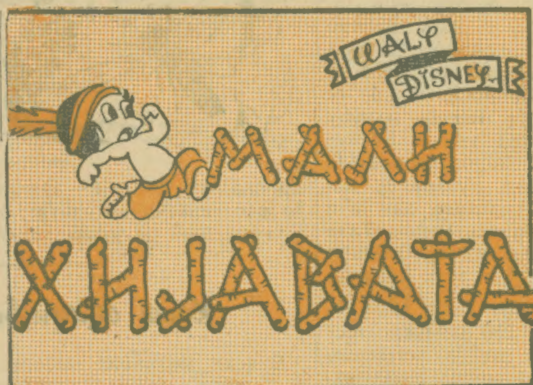

У једном делу атара града Брот Ферија, у Шкотској, море је за последњих 50 година „отело" 56 акара земље. Али, Брот Фери ипак није ништа изгубио од своје територије, јер су на другом месту морски таласи нанели пешчане и муљевите наносе, тако да је град добио нових 56 акара.

ЉУДИ КОЈИ НЕ ГУБЕ КОСУ

Сви мушки чланови афричког племена Сунди морају да брију главу. Ипак, они се не растају од своје косе, јер је после сваког бријања причвршћују на нарочит штап, који чувају све до краја живота. Они су утолико поноснији уколико им је коса „гушћа"; наравно, не на глави, већ на штапу.

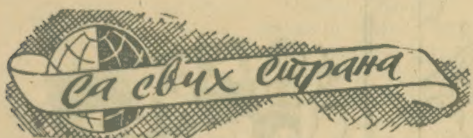

КОКОСОВО МЛЕКО „НАДОКНАЂУЈЕ" КРВ

Неколико лекара, међу њима и доктор Бен Ајземан из Банкока, у исто време испитивали су могућност употребе кокосовог млека у хитним случајевима у рату или приликом природних катастрофа, да би се њиме надокнадио губитак крви и физиолошке течности у организму. Кокосово млеко незрелих плодова даје се у облику интравенозних инјекција. Нови лек досад је испробан на 21 особи и постигнути су одлични резултати. Главни састојци овог млека су: поташа, хлорна супстанца, фосфати, шећер, магнезијум, калцијум и протеин.

* * *

ШТА ЈЕ ДРАГОН?

Драгони су били посебна врста коњице, а име су добили по томе што су на застави имали лик змаја (змај на француском каже се драгон), или по пушци на којој је била глава змаја, а и сама пушка називана је драгоном. У почетку су се ти коњаници разликовали од остале коњице по томе што су имали мање коње, а затим што су носили пушке и кубуре, а не копља. Осим тога, кад би дошло до борбе они би сјахали с коња и борили се пешке. Пукови драгона уведени су у 17 веку у француској, шведској и немачкој војсци. У 18 веку драгони су свуда са осталом коњицом, али су се и даље разликовали по опреми и оружју.

* * *

НЕОБИЧНО ПУТОВАЊЕ У АМЕРИКУ

Познато је да је Америку званично пронашао Колумбо, али се зна да су пре њега били на америчком копну и викинзи. Међутим, мало се зна да су у Америци пре Колумба били и Баски. Наиме, раније је китова било много у Бискајском Заливу, а исто тако они су се слободно кретали Атлантским Океаном. Њихова су јата била толико велика да би понекад просто закрчила Бискајски Залив. Смели бискајски ловци још у VI веку били су надалеко познати као китоловци. Приликом сељења китови су се задржавали у том заливу, па су их Баски ловили. Они би пришли својим чамцем до кита, затим би један од њих скочио на ову огромну животињу, пробо јој копљем слој сланине и дубоко зарио оштрицу у тело, па се потом вратио у чамац. За копље је био везан дугачак конопац и Баски би пустили да их харпунирани кит вуче по океану, и то недељама, понекад све до чопора китова крај америчких обала. Китово месо они су једним делом искоришћавали за храну, а сланину су топили и употребљавали за осветљење.

* * *

ШТА СУ СЛОБОДНЕ ЗОНЕ, А ШТА СЛОБОДНЕ ЛУКЕ?

Део пристаништа који је стављен изван царинске границе и који се с царинског гледишта сматра као иностранство назива се слободном зоном. Роба која улази у слободну зону или из ње излази не подлеже никаквим царинама и царинским формалностима. Слободне зоне се стварају ради фаворизовања транзитне трговине у појединим лукама. У њима могу становати само чувари робе и нико други. Исто тако у њима је забрањена и продаја робе на мало. Слободне зоне разликују се од слободних лука, које су творевине из доба меркантилизма. Слободне луке биле су такође изван царинске области, али су обухватале, поред пристаништа, и део града у коме се становало.

* * *

ГАВРАН И ПАС

Неки сељак враћао се с вашара кући. Док је он седео на колима, његов пас је трчао око њих. Да би избегао једну барицу, човек нагло скрену кола и точак пређе псу преко ноге. То се догодило недалеко од неке крчме. Док је сељак превијао повређену животињу, долете припитомљени гавран, носећи у кљуну повелику кост, коју спусти пред пса. Сељак, зачуђен, исприча крчмару шта се догодило. Тада му овај објасни да је гавран одрастао заједно с једним псом и кад је пас једног дана такође био сломио ногу, гавран га је за све време хранио. Једне ноћи крчмар је непажњом затворио врата од шупе у којој је пас лежао. Гавран је тада канџама гребао земљу испод њих док није направио рупу довољну да се кроз њу провуче и дође до пса.

* * *

ПОРЕКЛО СУНЦОКРЕТА

Када је човек први пут почео да гаји сунцокрет, није тачно утврђено, али му се порекло ипак може много лакше одредити него кукурузу, чији дивљи преци нису познати. Сунцокрет који се данас највише гаји, такозвани „руски мамут", знатно се разликује од свог дивљег претка. Висина му је од 1,5 до 4,5 метра, мада је било појединих биљака високих и до девет метара. Пречник цвета може да буде око 60 сантиметара, док му је семе дуго нешто преко један сантиметар. Семе дивљег сунцокрета једва достиже половину те дужине. Али, без обзира на разлике међу појединим врстама, све оне воде порекло од дивљег америчког сунцокрета.

ДА ЛИ ЗНАТЕ?

САВЕТИ ЈЕДНОГ УКРОТИТЕЉА

С лавом се може играти као с мачком, без икакве опасности, — тврди чувени француски укротитељ Мустије. Човек треба само да зна како да се опходи с њим, па да му он, временом, постане чак и пријатељ. Било да је лав рођен иза решетака, или да је изгубио слободу у прашуми, први услов је да му се наметне своја воља. Као већина животиња, и ове звери инстинктивно се боје човека, па је зато веома важно да се при првом сусрету с лавом то осећање у њему подржи. Да би се то постигло, треба савладати у себи сваку слабост и не трпети ни најмању непослушност с његове стране У том погледу глас игра пресудну улогу. Свака животиња — а у томе ни лав не чини изузетак — мада не разуме речи, брзо научи да разликује у гласу: заповест, прекор или задовољство. А што се тиче геста који прати речи, он мора јасно да испољава надмоћност укротитеља.

Лав се мора „убедити" да му је човек и у физичком погледу дорастао. Бич, којим се укротитељи обично служе, није ни најмање подесан за то, јер животиња може веома лако да га избегне. Боље служи метална пљосната шипка. После неколико узалудних удараца шапом по њој и стискања између зуба, звер ће брзо увидети своју немоћ према таквом предмету. И тада само један ударац шипком довољан је да животињи улије поштовање према ономе ко оваквим оруђем рукује.

Временом и стрпљењем, лав ће се навикнути на послушност. Тада већ човек може да га придобије за пријатеља, да се забавља с њим, да му допусти да режи, да од шале удара шапом меком као баршун; може чак и да стави главу у његове чељусти, мада не увек без опасности.

Но, најважније је да човек уме да изврши избор животиње, јер и лавови, као и људи, имају различите карактере: неки су добре, а неки веома зле ћуди.

УВЕК ЧИСТА СТАКЛА

Возачи аутомобила често примете да им брисач стакла не ради тек кад киша почне да пада. Познато је исто тако да се не може употребити доглед или фотографски апарат кад је магла, снег или мраз. Недавно је у Холандији пуштена у продају једна маст која отклања све ове незгоде. Маст је израђена на бази винилских производа, тј. пластичних материја од ацетилена. Кад се њоме премажу стакла, тада и најфиније капљице магле клизе и не задржавају се на њима. Иње и снег такође се не лепе за оваква стакла, па чак ни прашина. Овај синтетички производ донекле је сличан масти којом пловке мажу своје перје да се не кваси.

РОБОТ ЗА СРЕЂИВАЊЕ ХАРТИЈА

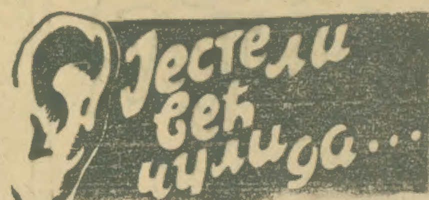
Израђена је машина која брзо и тачно сређује разне хартије: проспекте, циркуларе и друго. Овај робот ради помоћу „електричног ока", на истом принципу као и покретне степенице на париској подземној железници. Он може да служи готово неограничено дуго. Једино је потребно сваке две године променити обичну електричну сијалицу у роботу.

ОБИЧАН КОБАЛТ МОЖЕ ДА ИЗАЗОВЕ РАК

Док се радиоактивни кобалт показао као ефикасно оружје против рака, обичан, нерадиоактиван кобалт, напротив, може да изазове ову опаку болест. То је утврђено у лабораторији за испитивање у Кембрицу. Пробе су вршене на мишевима. На свим местима где им је испод коже унесен кобалт у праху, после шест месеци појавио се рак.

ЗАШТИТА ОД ВЛАГЕ

У борби против штете коју наноси влага, с проналаском силикона изгледа да ће људи однети коначну победу. Међутим, практична примена овог проналаска била је доста скупа. Сад су Французи решили овај проблем на тај начин што су добили силикон који се раствара у води, тј лебди у њој као емулзија у сићушним капљицама. Овакав силикон није запаљив и њиме се лако облажу разни предмети. Танак слој силикона не допушта да се вода задржи на њима. На тај начин штите се од влаге не само метали, него и хартија, зидови, малтер и разни дрвени предмети. Тако је заштићено и читаво једно радничко насеље с дрвеним монтажним кућама.

... најчувенији организатор клаке, групе људи плаћених да пљескају, био је Француз Фелисјен Давид, на чијим је посетницама писало: „Господин звани чика Давид, предузимач лирских, драмских, и кореографских успеха".

... рачуна се да крокодили живе око 200 година.

...влас с човекове главе тврђа је од челика. Ако се једна влас стави на челичну плочу, а ова под хладну пресу, влас ће оставити у челику јасан отисак.

...прва балетска претстава за коју се зна изведена је 1489 године, приликом венчања миланског војводе Галеаца Сфорце са Изабелом Арагонском. То је прва балетска претстава из новијег времена, јер је у Старом веку ритмичких игара сличних балету било веома много.

...туберкулоза је можда најстарија болест људи. Стари Индуси, Кинези и Египћани помињу у својим хроникама ову болест, а карактеристични трагови туберкулозе запажени су на костима људи још из неолитског доба.

... Целзијусову поделу термометра, код које се тачка мржњења означава нулом а тачка кључања са

сто, није пронашао астроном Целзијус, већ шведски ботаничар Лине. Целзијус је само популарисао ову поделу и због тога она носи његово име.

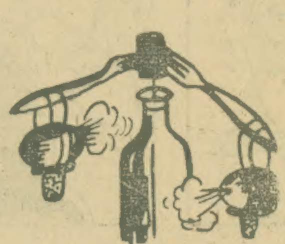
... европски научници дуго нису веровали у постојање мајмуна гориле. Енглески морепловац Бател, који је провео 18 година као заробљеник у Африци описао је гориле у једном спису објављеном 1725 године, назвавши их именом „понго". Међутим, опште је мишљење било да је његово тврђење чиста измишљотина Тек кад је, 1853 године, доктор Франке донео из Африке читавог горилу у шпиритусу, научници су признали постојање овог човеколиког мајмуна.

ДЕДИНЕ ВЕШТИНЕ

Парна машина

За ову занимљиву игру потребна је боца с грлићем, две целе љуске од јајета (из којих је испражњена садржина на тај начин што су пробушене на оба краја), један запушач, једна петодинарка и два напрстка.

Прво затворите по једну рупу на јајима гипсом или воском. Сад успите у свако јаје мало воде. То ћете постићи на тај начин што ћете љуске мало загрејати, а затим загњурити у хладну воду. Слика приказује како треба забости две виљушке у

запушач, у који је с доње стране укуцана јача чиода. Глава чиоде се обрће на средини петодинарке, која је постављена на грлић једне боце.

На крајевима обеју виљушака обешена су јаја помоћу танке жице. Испод сваког јајета обешен је, такође помоћу жице, по један напрстак, који играју улогу огњишта. У сваки напрстак ставите по комадић фитиља, и неколико капи бензина. Кад запалите фитиље, вода у љускама ће прокључати и пара ће, излазећи кроз отвор јајета, брзо окретати вашу „парну машину".

Трик с петодинарком

Реците друговима да ћете пропустити петодинарку кроз рупу мању од ње. Неће вам веровати. Ви онда изведите овај трик, за који вам треба само комад хартије и петодинарка.

Направите на средини хартије рупу с пречником од два сантиметра. Узмите пе-

тодинарку и покажите присутнима да она заиста не може проћи кроз рупу а да се хартија не поцепа. Ви онда савијте хартију као на слици и реците једном посматрачу да убаци петодинарку у набор. Сада полако приближите крајеве хартије, као што је показано на слици, и новац ће пропасти а да се карта није поцепала.

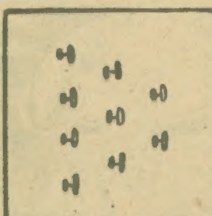
Ко је то?

Коме мали меда носи корнет? Да ли је то човек, или животиња? Ово ћете сазнати ако пажљиво спојите све тачке, идући од јединице редом до највећег броја. Кад откријете тајанствену особу, можете цео цртеж да обојите по свом укусу.

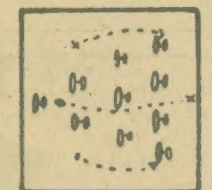

Дефиле ескадрила

Једна ескадрила од десет авиона имала је да продефилује поред једног вишег команданта, који је такође био са својим авионом у ваздуху. Вођа ескадриле, мислећи да зна где се налази командант, развио је своју ескадрилу као што вам слика 1 показује. Међутим, у последњем тренутку сазнао је да се командант налази управо на супротној страни. Ескадрила је морала узети супротан правац, а и нов распоред. Авиони су лако променили правац, али да би се ескадрила што брже развила у обрнут распоред вођа је наредио да само три авиона, заузимајући ново место у формацији, смеју да напусте своје место.

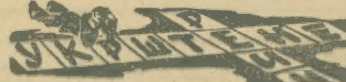
СЛ 1

СЛ 2

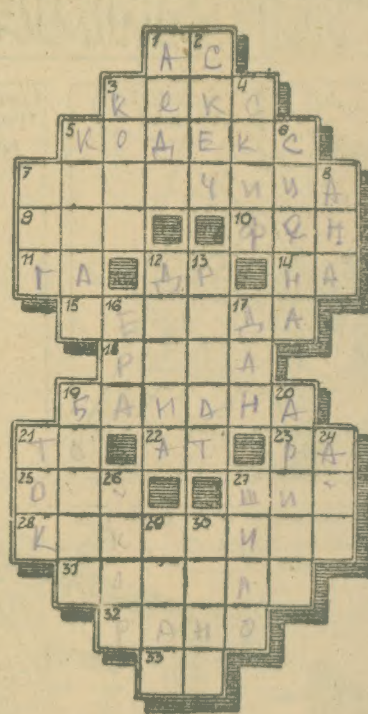
Који су то авиони?

Погледајте слику 2 и видећете како је довитљиви вођа успео тако брзо да прегрупише своју ескадрилу.

Водоравно: 1) првак; 3) бисквит; 5) зборник закона; 7) наша планина; 9) предлог; 10) врста топлог ветра; 11) хемиски знак за галијум; 12) једна комедија Бранислава Нушића; 14) предлог; 15) једна од САД; 18) водена животиња; 19) јужно воће; 21) показна заменица; 22) коњ; 23) хемиски знак за радијум; 25) град у Финској; 27) место у Срему; 28) махуна биљке арахис; 31) историско место у Србији; 32) прилог; 33) предлог.

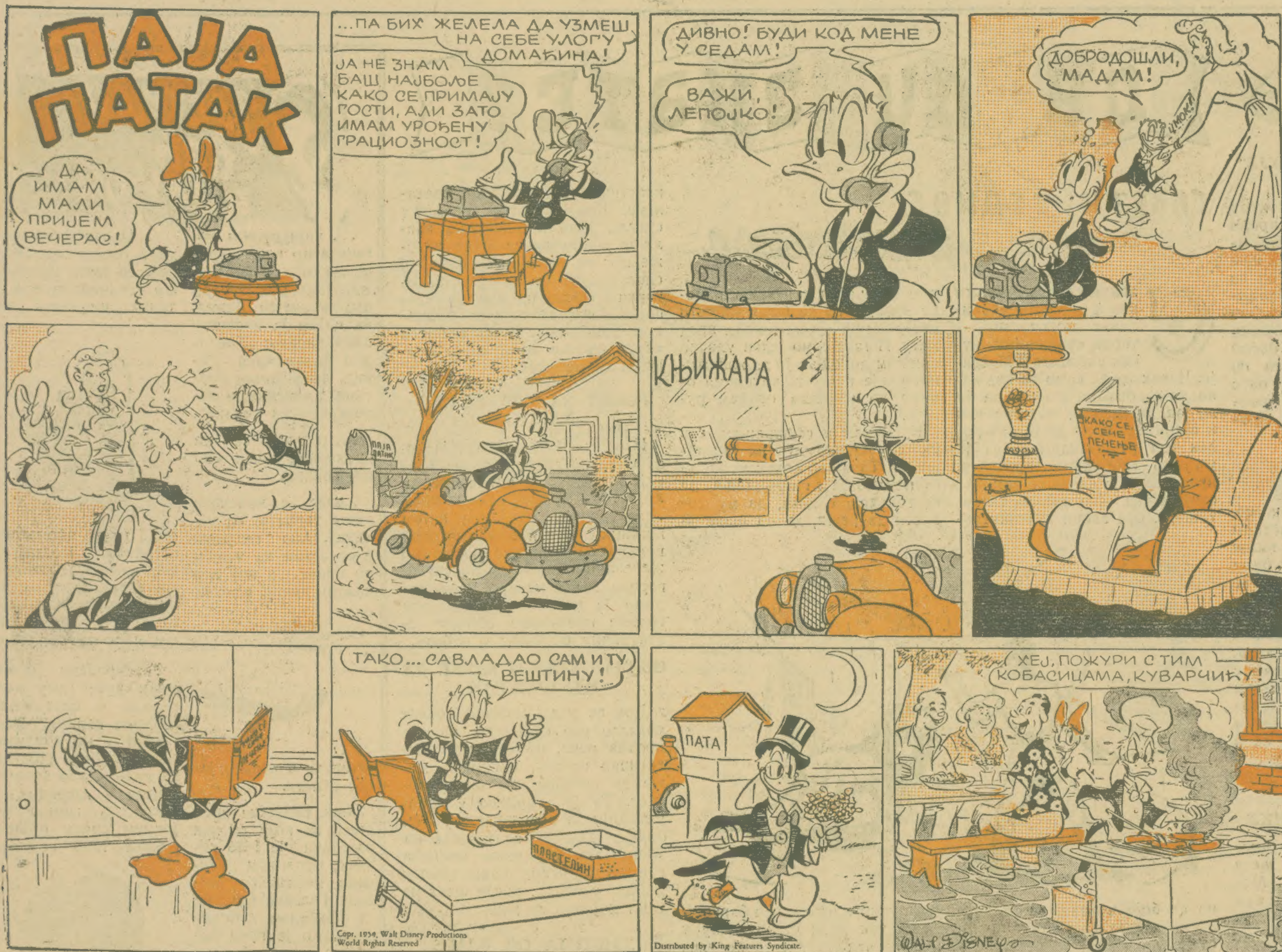
Усправно: 1) старогрчки песници; 2) шаљива једночинка; 3) полуострво на северу Европе; 4) врста чамца; 5) најдубље место у Ђердапу; 6) позорница; 7) чамац лаке конструкције; 8) женско име; 12) утока Белог Мора; 13) град у северозападној Африци; 16) Ужичанин; 17) део недеље; 19) роман Синклера Луиса; 20) град у Чилеу; 21) кретање речне воде; 24) менични термин; 26) дисциплинска казна; 27) део обућарског алата; 29) свеза; 30) птица селица.

РЕШЕЊЕ ИЗ ПРОШЛОГ БРОЈА

Водоравно: 1) Мара; 5) комета; 7) родан; 8) ми; 10) алем; 11) Кар; 12) Тел; 13) кота; 14) ан; 15) камен; 16) оратор; 18) Амор; 19) Скадар; 21) свита; 22) ес; 24) Ката; 25) ага; 26) Ира; 27) овас; 28) то; 29) опити; 30) генеза; 32) хала.

Усправно: 1) модел; 2) амам; 3) рен; 4) ат; 5) колено; 6) аматер; 7) рата; 9) Иран; 11) комора; 13) катода; 15) камата; 17) ракита; 19) Сварог; 20) регата; 21) Скит; 23) Саси; 25) авиза; 27) Опел; 29) она; 31) ех.

Ква ква!

уређује Паја Патак

ЗБОГ ДОМАЋЕГ ЗАДАТКА...

Учитељ: Је ли, Влајо, зашто Гаја није дошао данас у школу?

Влаја: Због домаћег задатка! Задали сте му да израчуна за које се време могу појести двадесет јабука ако је за једну потребно два минута. Он није успео да поједе ни петнаест и сад, ено, лежи болестан.

ОСТАВИМО ЗА ПОСЛЕ

Паја: Како је данас било у школи, Рајо?

Раја: Знаш шта, ујка-Пајо, боље да то оставимо за после ручка.

Паја: Зашто?

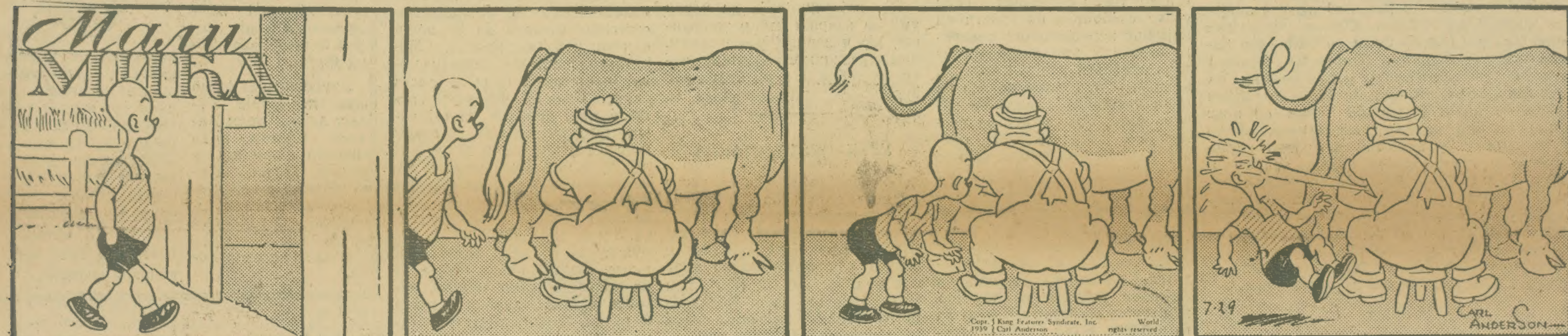
Раја: Па јуче си рекао да не волиш кад ти неко за време јела говори о непријатним стварима.

КАД ПАЈА ПОМАЖЕ

Гаја: Ујка-Пајо, они задаци што си ми их синоћ израдио опет нису били добри. Учитељ је врло незадовољан тобом.

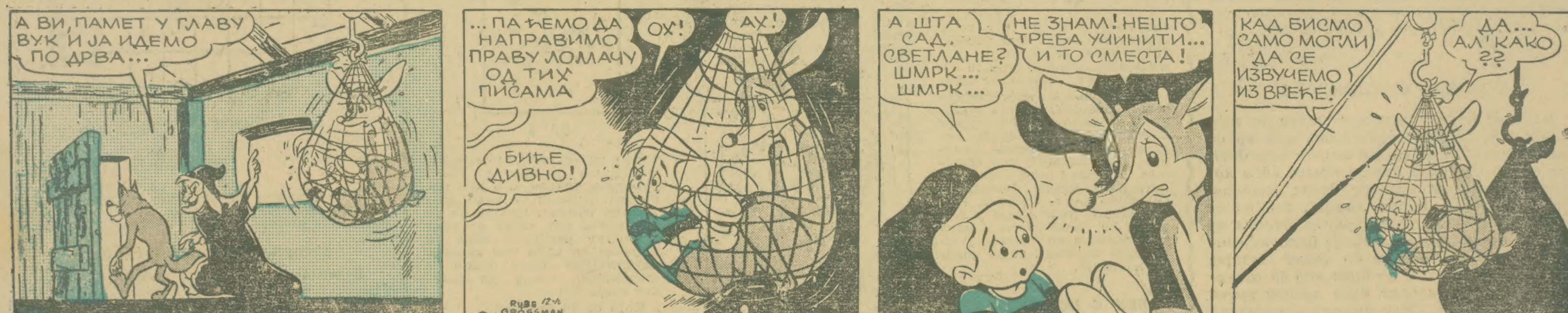
Паја: Како, мном?

Гаја: Да. Казао ми је: „Овако више не иде. Мораћу да разговарам с твојим ујаком“.

Одговорни уредник Стојиљко Стојиљковић, Београд, Македонска 31. — Издаје и штампа „Политика“ Штампарско-издавачко предузеће, Београд, Македонска 31. — Текући рачун број 102-Т-82, пошт. фах 124. — Претплата за нашу земљу: годишње 500, полугодишње 250, за иностранство годишња 760, полугодишња 380 динара. Рукописи се не враћају.